

Києво-Святошинський ЦСПР: доповідь на Міжнародній конференції до 22-х роковин Чорнобильської катастрофи

**Практичні аспекти розвитку та реабілітації територій,
забруднених внаслідок аварії на ЧАЕС
(з досвіду роботи Києво-Святошинського ЦСПР).**

*Самойленко К.А., Шпиця Т.В., Ващенко О.С., Слепова О.В.,
Яценко Г.Л.,*

Києво-Святошинський ЦСПР, Україна.

24 квітня 2008 року відбулася Міжнародна науково-практична конференція з вирішення питань соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Організатори заходу – Міністерство праці та соціальної політики України, Національна академія наук України та Академія Медичних наук України. На конференції обговорювались питання соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; медико-соціальні аспекти наслідків аварії на ЧАЕС; соціально-економічні проблеми постраждалих громадян, розвиток і реабілітація забруднених внаслідок аварії територій. Конференцію відвідали директор центру Ксенія Самойленко та інші спеціалісти центру. До конференції було підготовлено доповідь «Практичні аспекти розвитку та реабілітації територій, забруднених внаслідок аварії на ЧАЕС (з досвіду роботи Києво-Святошинського ЦСПР)».

З часу аварії на ЧАЕС минуло 22 роки, але, на жаль, і досі Україна часто асоціюється з Чорнобильською аварією.

Чорнобиль, маючи цілком конкретні економічні, екологічні, соціальні, психологічні аспекти, перетворився в глобальну обставину життя, у символ нашого часу.

Наслідки Чорнобильської катастрофи стали проблемою не лише України, а всієї світової спільноти. Тому у роботі із подолання наслідків аварії на ЧАЕС всі ці роки задіяні міжнародні організації.

Для подолання соціально-психологічних наслідків у

постраждалого населення з 1994 року почали створювати центри реабілітації в рамках міжнародного проекту ООН «ЮНЕСКО – Чорнобиль».

Метою створення центрів соціально-психологічної реабілітації є надання населенню соціально-психологічної підтримки двома шляхами: (а) з одного боку – надання соціально-психологічної допомоги місцевим жителям, евакуйованому населенню, ліквідаторам на індивідуальному та груповому рівні, (б) а з іншого боку, шляхом підвищення можливостей громад щодо розв'язання вищезгаданих проблем та подолання кризи.

Соціально-психологічна програма у першу чергу має на меті подолання суспільної апатії та «синдрому жертви» у населення, що постраждало від наслідків катастрофи. Вона також спрямована на підтримку ініціатив та розвиток особистої відповідальності серед громад, які піддалися впливу аварії.

В Україні центри соціально-психологічної реабілітації було створено в структурі МНС. П'ять таких центрів розташовані у Київській та Житомирській областях – Києво-Святошинський ЦСПР (м. Боярка), Коростенський ЦСПР, Бородянський ЦСПР, Іванківський ЦСПР, Славутицький ЦСПР. Кожен із них унікальний, має свої специфічні напрямки роботи.

Києво-Святошинський центр наймолодший, створений у 2000 році, розташований на території Київської обласної дитячої лікарні (КОДЛ).

Унікальність Києво-Святошинського центру соціально-психологічної реабілітації населення в двох паралельних і в той же час таких різних напрямках роботи – робота на лікарню і робота на громаду.

Розташування центру на території дитячої лікарні полегшує доступ до психологічної допомоги пацієнтам лікарні, а зростаючий запит на психологічні консультації від медичного персоналу лікарні та батьків хворих дітей є індикатором актуальності даної роботи.

Робота на громаду має свою специфіку. Населення територій, що постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС має комплекс стресогенних факторів:

- Проживання на забруднених внаслідок аварії на ЧАЕС територіях,
- Споживання сільськогосподарської продукції, вирощеної на забруднених територіях,

- Відсутність достовірної, доступної розумінню людей, регулярної інформації про стан територій підвищеного радіологічного контролю,
- Високий відсоток (вищий на забруднених територіях порівняно із іншими територіями) захворюваності дітей.

Все це впливає на світогляд, світосприйняття людей, сприяє формуванню «синдрому жертви» – особливої світоглядної позиції, яка проявляється у пасивному безвідповідальному ставленні до свого життя і здоров'я, через перебільшення впливу зовнішніх неконтрольованих людиною факторів (радіації), і применшення ролі власного способу життя.

Метою роботи на громаду є розвиток та реабілітація територій, що постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС, шляхом підвищення соціальної активності населення, пропаганди здорового способу життя, як елементу системи життєвих цінностей.

Серед форм роботи – індивідуальна та групова.

Серед методів групової роботи – проектний і клубний, які виявилися найбільш ефективними у роботі із потерпілими громадами.

Зручність проектного методу полягає у простоті планування заходів, визначенні ефективності та результативності. Проект включає комплекс занять і заходів, об'єднаних однією метою та реалізованих в певний період.

Проектний підхід дозволяє не тільки планувати позитивні соціальні зміни в спільноті, а і об'єктивно оцінювати проведену у цьому напрямку роботу.

Особливої актуальності проектний підхід набуває в тому випадку, коли мова іде про забезпечення сталого розвитку регіонів, спільнот та окремих груп населення.

Актуальними і ефективними виявилися проекти «Активна молодь», «Молодь за Боярку», «Здорове майбутнє», реалізовані спеціалістами центру.

«Активна молодь», «Молодь за Боярку» здійснювалися з метою підвищення соціальної активності молоді, усвідомлення відповідальності за своє місто та долю свого регіону.

Цільовою аудиторією була учнівська молодь міста Боярка та Києво-Святошинського району (місць компактного проживання населення, що постраждало внаслідок Чорнобильської катастрофи – Бузова, Шпитьки, Мила, Дмитрівка, Мироцьке, Горенка, Хмільне, Круглик).

В ході роботи учасники виділяли актуальні проблеми свого населеного пункту та розробляли соціальні проекти по вирішенню цих проблем.

Серед актуальних проблем молоді Боярської громади:

Проблема	%
Специфічні проблеми міста Боярка	53
Спорт і здоров'я	16
Екологія, природа	9
Загальнолюдські цінності, якості	6
Освіта, наука	6
Соціальна сфера	4
Безпека	4

Серед специфічних проблем Боярки виділено:

Проблема	%
Організоване дозвілля	37
Інфраструктура	23
Міста благоустрій	14
Комунальні служби	13
Інше	8
Можливості	6

Робота з реалізації проекту велася у 2 напрямках:

- Активізувати патріотичні почуття молоді, сприяти їх соціальній активності, допомогти учасникам усвідомити відповідальність за власне місто, долю свого регіону та реалізовувати цю відповідальність у конкретних вчинках.
- Допомогти учителям зрозуміти особливість проекту і їх роль у ньому, яка полягала в тому, щоб допомагати учасникам в реалізації їх міні-проектів (за запитом самих учасників), а не ініціювати таку роботу.

Реалізовані в результаті тренінгів соціальні міні-проекти учасників:

▪ Інформаційні компанії:

- агітаційно-інформаційні групи для інформування про небезпеку захворювань, що передається статевим шляхом, та СНІДу,
- шкільна газета про здоровий спосіб життя,
- листівки та шкільна газета для пропагування збереження чистоти в місті;

▪ Компанії з благоустрою територій власної громади:

- очищення території парку та лісу,
- виготовлення та встановлення лавочки та сміттєвих контейнерів біля школи,
- прибирання території біля пам'ятника героям Великої Вітчизняної війни, насадження квітів,
- насадження березової алеї,
- облаштування футбольного майданчику.

Вторинним ефектом даних тренінгів став досвід написання соціальних проектів учасниками, вміння планувати свою роботу і працювати в команді, відпрацювання навичок презентації.

Проект «Здорове майбутнє» реалізований з метою сприяння розвитку спільнот (громад, населення) постраждалих територій шляхом оздоровлення інституту сім'ї, поліпшення репродуктивного здоров'я молоді, а також зниження тривожності щодо впливу радіації на їх здоров'я та здоров'я їх дітей.

Цільова аудиторія – учнівська молодь міста Боярка та Києво-Святошинського району (місць компактного проживання населення, що постраждало внаслідок Чорнобильської катастрофи – Бузова, Шпитьки, Мила, Дмитрівка, Мироцьке, Горенка, Хмільне, Круглик).

В ході проекту учасники отримали адекватну інформацію про вплив радіації на їх здоров'я. А усвідомлення ролі нездорового способу життя (шкідливих звичок, нездорового харчування) та безвідповідальної поведінки (невпорядкованого та раннього статевого життя, абортів), небезпеки від захворювань, що передаються статевим шляхом, та СНІДу для здоров'я учасників та їх майбутніх дітей, – результат роботи учасників. Аналіз якостей партнера з точки зору майбутнього спільного проживання, а також обговорення позитивних та негативних аспектів «пробного шлюбу» допоміг замислитись про важливість свідомого вибору партнера. Спеціально підготовлений комплекс занять сприяв розумінню учасниками своїх батьків, допоміг

усвідомити як вибудовувати стосунки із своїми батьками сьогодні і з своїми дітьми в майбутньому.

Готовий до реалізації проект «Дбаймо про себе» з метою пропаганди здорового способу життя, як елементу системи життєвих цінностей, а саме – активного ставлення до свого життя і здоров'я, усвідомлення зв'язку між своїм здоров'ям та здоров'ям своїх майбутніх дітей.

Результати роботи проектів отримуємо у вигляді проаналізованих анкет зворотного зв'язку. Зміни в світоглядній позиції, усвідомлення учасниками своєї відповідальності за власне життя та здоров'я, за життя свого регіону вважаємо показниками ефективності роботи певного проекту.

Клубний метод роботи ефективний для послідовного опрацювання певних тем із сталою аудиторією. Він зручний у плануванні зустрічей учасників клубу та дає можливість вирішити широкий спектр проблемних питань даної групи.

На сьогодні в Києво-Святошинському ЦСПР працюють:

Дитячий клуб – для дітей від 9 до 13 років, з метою розвитку психічних процесів, особистісного росту учасників, профілактики залежностей.

Підлітковий клуб – для учасників від 14 до 19 років, з метою особистісного росту учасників, профілактики залежностей, обговорення тем, актуальних для молоді, формування свідомої світоглядної позиції.

Спеціально підготовлені заняття допомагають формуванню навичок ефективного спілкування учасників, управління конфліктом та конструктивного вирішення конфліктів, контролю власних емоцій, прийняттого способу їх вираження та розпізнавання емоцій інших людей. На заняттях учасники набувають навичок лідерської поведінки, вміння висловлювати власну думку та проводити презентації, отримують допомогу у реалізації власного творчого потенціалу.

Значний позитивний резонанс в громаді має робота клубів для дорослих.

Клуб «Стати мамою» організований для вагітних жінок і членів їх родин, з метою психологічної підготовки до пологів та батьківства. Зустрічі в клубі відбуваються щотижня. В дружній атмосфері клубу майбутні мами мають змогу поділитися радіщами та неприємностями. Це дає змогу відчувати, що проблема конкретного учасника не унікальна, а притаманна багатьом і допомагає знімати гостроту емоційних переживань. Обговорення

актуальних проблем учасників доповнюється інформацією психолога. Базові теми зустрічей клубу:

- розвиток дитини до народження, її психологічні потреби,
- психологічні аспекти грудного вигодовування та підготовка до нього,
- догляд за дитиною (міфи і реальність),
- страхи перед пологами,
- виховання дитини: коли воно починається,
- масаж та гімнастика: психологічні аспекти,
- партнерські пологи: необхідна підготовка,
- допомога родичів (корисна і шкідлива).

Атмосфера клубу сприяє спілкуванню учасників і за його межами, а це в свою чергу творить так звані групи підтримки для майбутніх батьків.

Клуб «Свідомого батьківства» працює з метою надання психологічної, методичної, педагогічної допомоги молодим батькам та профілактики бездоглядності. Заняття проводяться щотижня в ігровому залі в змішаних групах – батьки з дітьми. Групи об'єднані за віком дітей. Спеціально підібрані іграшки допомагають розвивати невербальний інтелект дітей, їх моторику. А участь батьків в дитячих іграх допомагає налагодити розуміння з дітьми, навчає батьків терпінню, повазі до дитини, сприяє оптимізації взаємодії в системі «дитина – батьки». В теплій атмосфері клубу батьки мають змогу поділитися своїми враженнями, переживаннями з уважною аудиторією; розповісти про проблеми, з якими вони зустрілися і способи їх вирішення та почути думку інших молодих батьків. Психолог спрямовує хід бесіди, коментує поради учасників, надає додаткову інформацію.

Базові теми занять:

- підтримка грудного вигодовування,
- психологічні особливості дітей різного віку,
- формування у дитини навичок самообслуговування,
- розвивальні ігри для дітей різного віку,
- питання виховного впливу батьків та інших членів родини,
- питання трансформації стосунків молодого подружжя в стосунки молодих батьків,

- взаємодія батьків із старшим поколінням (дідусем та бабусяю).

Висновки:

Досвід роботи спеціалістів Києво-Святошинського ЦСПР показав, що проектний та клубний методи роботи особливо ефективні для формування активної життєвої позиції; відповідальності за власну долю та долю свого регіону; включення здорового способу життя в систему життєвих цінностей; формування особистості, активно задіяної у розвитку та реабілітації власного регіону. А робота з молодим населенням громади найбільше сприяє розвитку територій, що постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС. Адже саме молодь творитиме майбутнє цих територій.

Заходи до 28-х роковин Чорнобильської катастрофи

25 квітня 2014 року директор Києво-Святошинського ЦСПР Ангеліна Лахтадир взяла участь в урочистостях, присвячених 28-м роковинам Чорнобильської катастрофи. У Боярці мітинг-реквієм та

покладання квітів відбулися біля пам'ятного знаку «Героям Чорнобиля». Панахиду за загиблими відслужив клірик Свято-Михайлівського храму, ієромонах Флавіан.

«Пожежники, які першими взяли на себе удар розбурханої атомної стихії, – зазначив секретар Боярської міської ради Ярослав Яник, – віддали своє життя за всіх нас. І про це слід пам'ятати наступним поколінням». Від імені чорнобильців перед присутніми виступив голова Боярської міської організації «Союз Чорнобиль Україна» Юрій Івченко.

Урочистості також відбулися і у Боярському будинку культури, та у Навчально-оздоровчому комплексі Київського військового ліцею ім. І.Богуна.

Потому Ангеліна Миколаївна взяла участь у вшануванні подвигу учасників ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС у районному будинку культури, що в Новосілках. Ліквідатори та інші категорії постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи озвучили низку проблем у медичній, соціальній, житловій сферах. На численні питання відповіла перший заступник голови Київської обласної державної адміністрації Ганна Старикова. «Зараз до облдержадміністрації, – зазначила Ганна Віталіївна, – надходить багато звернень, адже більшість програм забезпечення у нас діють тільки на папері. Та навіть і ті, що

є, почасти – чисте безглуздя. Особливо в «чорнобильському» законодавстві. Скажімо, коли людина отримує по нарахуваннях 2, 5, 6 грн., а на дорогу – щоб поїхати і їх отримати – витрачає в 10 разів більше... Тому я звертаюся до кожного присутнього в залі по допомогу в ініціюванні змін у законодавстві».

За матеріалами [сайту К.-Святошинської РДА](#)

Подолання наслідків Чорнобильської аварії: наука і політика

24 квітня 2014 року директор Києво-Святошинського центру соціально-психологічної реабілітації населення Ангеліна Лахтадир та соціальний працівник Тетяна Чіркова взяли участь у круглому

столі «Подолання наслідків Чорнобильської аварії: наука і політика», що відбувся у Національному інституті стратегічних досліджень (м.Київ) в рамках заходів до 28-х роковин Чорнобильської катастрофи.

З доповіддю «Проблеми чорнобильського законодавства» виступив

Насвіт О.І., головний спеціаліст відділу екологічної та техногенної безпеки НІСД. Пан Олег проаналізував низку проблем чорнобильського законодавства, зокрема, необґрунтованість багатьох положень, невідповідність категорій реальному стану забруднення, несумірність законів з економічною спроможністю держави.

Директор НДІ радіаційного захисту АТНУ Ліхтарьов І.А. у своєму виступі відповідав на питання «Коли закінчиться Чорнобильська аварія?». На думку вченого, аварія триватиме, доки в державі не буде подоланий синдром жертви.

Директор УНДІ сільгосп радіології Національного університету біоресурсів і природокористування Кашпаров В.О. розповів про «Чорнобильські території на шляху повернення до нормального життя».

Завідувач відділу екологічного моделювання Інституту проблем математичних машин і систем НАНУ Желєзняк М.Й. торкнувся «Моделювання стратегій зниження ризиків виносу радіонуклідів річками з зон відчуження в населені регіони після аварій на ЧАЕС і АЕС Фукусіма Даїчі».

Керівник апарату НКРЗУ Багай В.В. у своєму виступі «Наукове забезпечення та інформаційна підтримка діяльності з подолання наслідків Чорнобильської катастрофи» наголосив на тому, що в жодному міністерстві не зареєстровано жодного інформаційного ресурсу з питань радіаційного захисту, відсутнє бачення майбутнього зони відчуження та забруднених територій.

І «Щодо створення Чорнобильського біосферного заповідника» доповів начальник відділу з питань управління об'єктами зони відчуження та забезпечення її бар'єрної функції, ДАУ з управління зоною відчуження Золотоверх В.М.

«Екологічна весна-2014» – акція до роковин Чорнобильської катастрофи

Чорнобильська катастрофа все більше відходить у давнину. Сьогодні пропонує гострі проблеми, вирішення котрих хвилює громади територій, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Особливо болючими є проблеми, пов'язані з охороною навколишнього середовища. Центри соціально-психологічної реабілітації населення від часу їх створення працюють на запит громади, тож екологічний напрямок діяльності – один із пріоритетних у діяльності спеціалістів Києво-Святошинського ЦСПР. І якщо щороку заходи, приурочені до роковин Чорнобильської трагедії, традиційно починалися десь за місяць до 26 квітня, то цього року усі свої екологічні ініціативи спеціалісти ЦСПР спільно з членами ГО «Центр розвитку громад» запланували в рамках масштабної акції «Екологічна весна-2014». Особливо приємно, що цього року екологічна діяльність ЦСПР стала логічним продовженням проекту «Еко-марафон», що мав місце у 2013 році. Підведемо деякі підсумки.

У березні-квітні спеціалістами ЦСПР було проведено низку заходів для громади міста: презентація та демонстрація виставки «Планета – наш дім»; екологічні заняття та вистави екотеатру та для учнів 1-4 класів; презентація та перші кроки проекту «Утилізація батарейок».

Зокрема, виставку «Планета – наш дім» переглянули пацієнти гастроентерологічного та ендокринологічного відділень Київської обласної дитячої лікарні; учні Боярської ЗОШ №1 (5,7 класи); представники шкільних парламентів шкіл міста; учасники круглих столів, семінарів та тренінгів, які проводились на базі ЦСПР; хор ветеранів «Надія», а також небайдужі бояр чани, які вже долучились до проекту «Утилізація батарейок». Значною мірою ця масштабна діяльність стала можливою завдяки співпраці з екологічною громадською організацією «Зелена бібліотека».

9 квітня 2014 р. у Києво-Святошинському центрі соціально-психологічної реабілітації населення (м. Боярка) відбувся «круглий стіл» на тему «Засміченість міста – відповідальність громади». Від організаторів заходу виступила Ангеліна Лахтадир, котра презентувала волонтерський проект «Утилізація батарейок».

Міський голова Боярки Тарас Добрівський висловив підтримку всім починанням громади, що стосуються очищення рідного міста від сміття, зазначив, що за останній час відмічається зростання екологічної свідомості боярчан. Тарас Григорович подякував боярським активістам за реальні і дуже корисні справи та висловив переконання, що спільними зусиллями вдасться перебороти байдужість тих, хто продовжує смітити. Голова ГО «Зелена бібліотека» В'ячеслав Амінов докладно розповів про ту шкоду, котру наносять батарейки в разі їх викидання у звичайні сміттєві баки. А ще зазначив, що пропонував багатьом посадовцям інших міст долучитися до справи утилізації батарейок, але лише мер Боярки виявив дієву підтримку: віднині ємність для відпрацьованих батарейок стоятиме також і у приміщенні Боярської міської ради.

Від Народної ради м.Боярка виступила Ганна Тимченко, котра розказала про локації, що визначені до прибирання 12 квітня в рамках участі Боярки у Всеукраїнській акції «Зробимо Україну чистою». Заступник міського голови Віктор Кухарець відповів на низку конкретних організаційних питань Боярської толоки. Керівник інформаційно-аналітичної служби ЦСПР Марія Кириленко розказала про нову спільну ініціативу Центру реабілітації та ГО «Центр розвитку громад» із проведення в місті ярмарки ідей, спрямованої на підтримку громадських ініціатив. Минулорічний досвід проведення ярмарки засвідчив, що така форма підтримки тих, хто готовий дарувати рідному місту свій ентузіазм, час та професіоналізм вкрай ефективна. Організатори в цьому випадку виступають виключно як посередники між громадськими активістами та тими, хто готовий матеріально (грошима чи ресурсами) підтримати міні-проекти, спрямовані на розбудову рідного міста. У ході жвавої бесіди було обговорено конкретні екологічні проблеми м.Боярка: і засміченість ставків, і недопустимість спалення опалого листя, і необхідність роздільного сортування сміття. З цих питань виступили ст. методист Києво-Святошинського районного центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді Тетяна Малишева,

представник ГО «Відродження Притварки» Андрій Кириленко, психолог ЦСПР Юлія Толочко.

А 12 квітня Києво-Святошинський ЦСПР та ГО «Центр розвитку громад» активно долучилися до Всеукраїнської акції з прибирання парків, скверів, пляжів та інших місць відпочинку – “Зробимо Україну чистою-2014”, що покликана покращувати якість життя громади простими діями. Тож спеціалісти ЦСПР та члени ГО на чолі з директором та головою правління Ангеліною Лахтадир спільно з активістами міста Боярка вийшли на прибирання Йосипівського ставу, що знаходиться у нашому боярському лісі. Сміття біля цієї мальовничої водойми виявилось чимало – пляшки, пакети, недопалки...

Робота

знайшлася для всіх: витягати пляшки з води, збирати непотріб берегом, тягати зібране сміття. Працювали дружньо, весело та швидко. Особливо зворушливо, що до прибирання долучались небайдужі жителі міста цілими сім'ями, навіть із дітками, що вже змалку вчать дбати про чистоту рідної Боярку. Але окрім засміченості, наш улюблений Йосипівський має нагальну проблему, котра потребує термінового вирішення: вода не проходить через дамбу, перетікає і катастрофічно розмиває дорогу. Маємо надію на реагування тих, хто за своїми

посадовими обов'язками відповідає за збереження старовинного і унікального боярського ставка.

Інформаційно-аналітична служба ЦСПР

Від Чорнобиля до Фукусіми. Міжнародний науково- практичний семінар.

9 грудня 2013 року директор Києво-Святошинського ЦСПР Ангеліна Лахтадир взяла участь у Міжнародному науково-практичному семінарі «Психологічні аспекти подолання наслідків великомасштабних аварій і катастроф».

Досвід Чорнобиля і Фукусіми», що відбувся у Національному інституті стратегічних досліджень (м.Київ). Для вивчення досвіду України, Білорусі, Росії та Японії у подоланні психологічних наслідків великомасштабних аварій і катастроф, якими й були Чорнобиль і Фукусіма, у семінарі взяли участь представники профільних комітетів Верховної Ради України, центральних органів виконавчої влади, науковці Національної академії наук України, Національної академії педагогічних наук та галузевих інститутів, фахівці Центрів соціально-психологічної реабілітації населення та його інформування з питань подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, Київської та Житомирської обласних рад та державних адміністрацій, експерти з Росії та Білорусі, науковці з Університету Фукусіми та психологи ДСНС України.

Під час семінару були розглянуті результати досліджень стану психічного здоров'я населення Чорнобильських територій і Префектури Фукусіми, соціально-психологічні наслідки переживання радіаційного ризику у населення, ефективні контрзаходи зменшення рівня стресу, формування позитивної життєвої стратегії та культури безпеки життєдіяльності населення тощо. Учасники семінару окреслили перспективи подальшого розвитку співробітництва між психологами України, Російської Федерації, Білорусі та Японії з питань подолання наслідків великомасштабних аварій і катастроф.